

УДК 378.015.3:[159905:37]

Єрмак Юлія Іванівна

к. пед. н., ст. викладач кафедри

педагогіки і педагогічної майстерності

МДПУ ім. Богдана Хмельницького

Науменко Олександр

здобувач вищої освіти другого рівня

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІСТОРІЇ

Професійна діяльність педагога поступово ускладнюється. Потреба досягати вершин педагогічної майстерності з урахуванням сучасних вимог суспільства спрямовує педагогів на постійне вдосконалення своєї діяльності. Від його вміння перспективно мислити і діяти адекватно поставленим цілям залежить ефективність педагогічної діяльності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку педагогічного мислення у майбутніх викладачів, що потребує дослідження змісту професійного мислення викладача.

Саморозвиток розумової діяльності педагога опосередкований його дією на здобувача. Така взаємодія реалізується в умовах складних ситуацій, в яких педагогічне мислення розкривається через відношення викладача до студента. Ціннісна спрямованість педагогічного мислення вимагає переходу від нормативно-описового до творчого типу професійного мислення викладача, що припускає розробку його змістових і структурно-рівневих підстав. Така позиція дозволяє розглядати педагогічне мислення як специфічну розумову і практичну діяльність учителя, що забезпечує ефективне вирішення ним проблемних ситуацій,

що виникають в освітній роботі [1].

Професійне мислення педагога вміщує ряд ознак, якостей і властивостей, що дозволяють говорити про педагогічне бачення світу, притаманне вчителю-майстру. Проте проблема дослідження цих властивостей потребує цілісного і глибокого вивчення [2].

Науковцями розглянуто різні види педагогічної діяльності, що вимагають значних інтелектуальних витрат. Основна увага вчених (Ю.Н. Кулюткіна [6], В.А. Сластьоніна, Р.С. Сухобської [6], В.Д. Шадрікова, А.У. Брушлінського, Ю.Д. Корнілова, В.А. Якуніна, Н.В. Кузьміної [5], О.А. Реана [9], Л.М. Мітіної, І.У. Дубровіної, М.Д. Тутушкіної, Л.У. Путляєвої, А.К. Маркової, С.Г. Вершловського та інших психологів) звернена на оптимізацію його розумової діяльності в процесі організації та управління навчально-пізнавальною активністю учнів. Проте менше проводиться досліджень (Д.У. Вількеєв, А.І. Кіршбаум, С.Н. Башинова, Т.Р. Кисельова, Ю.М. Дубровіна та інші), спрямованих на вивчення особливостей мислення педагога, що реалізуються в процесі організації комунікативної, у тому числі і виховної діяльності.

Значний внесок у розробку проблеми педагогічного мислення зробили Ю.Н. Кулюткін і Г.С. Сухобська [6]. На їх думку, мислення вчителя розглядається як «здатність» використовувати педагогічні ідеї в конкретних ситуаціях діяльності, вміння «бачити» в конкретному явищі його загальну педагогічну суть. Мислення є складовою діяльності вчителя на всіх її етапах: при осмисленні цілей, аналізу проблемної ситуації, розв'язанні задач. Ними визначені такі важливі для з'ясування сутності поняття педагогічного мислення як «ієрарханізованість цілей» та нові підходи до таксономії педагогічних цілей і задач.

Відтак, педагогічне мислення можна розглядати як вид професійного мислення, що дозволяє суб'єктові пізнавати суть педагогічної ситуації і організувати свої педагогічні дії по її цілеспрямованому перетворенню.

С.Т. Кургін подає таке визначення досліджуваного феномену: Педагогічне мислення — це спрямованість розумових процесів на віддзеркалення особливостей об'єкту діяльності вчителя шляхом проникнення в сутність педагогічних явищ педагогічної дійсності [3]. На думку Е.К. Осіпової, «Професійно-педагогічне мислення – це діяльність по розв'язанню педагогічних задач. Воно існує як процес вирішення педагогічних задач. Педагогічне мислення розглядають і як узагальнене й опосередковане відображення різних проявів педагогічної дійсності. Проявляється у здатності успішно вирішувати постійно виникаючі педагогічні задачі і суперечності, в умінні бачити, розуміти, аналізувати, порівнювати, моделювати, прогнозувати явища педагогічної дійсності [8].

Такі підходи дозволяють повніше висвітлити і глибше зрозуміти суть професійного мислення вчителя. У науковій літературі педагогічне мислення розглядають як гносеологічну сторону педагогічної діяльності (О. А. Абдулліна, А.І. Піскунов); як теоретичні акти педагогічних дій, що обумовлюють педагогічну діяльність (В.О. Сластьонін, Я. С. Турбовській); «системне бачення педагогічного процесу» (Е. П. Нечитайлова), як особливий склад розуму, якому притаманний ряд ознак, якостей і властивостей, що дозволяють говорити про педагогічне «бачення» світу (В.Е. Тамарін, Д. С. Яковлева) як уміння аналізувати педагогічні ситуації, спираючись на педагогічну теорію (Л. Ф. Спирін, М. А. Степінській, М. Л. Фрумкін, Е.Н. Поляков). Л.В. Никітенкова характеризує педагогічне мислення як готовність учителя до вирішення різноманітних педагогічних ситуацій. Л.П. Маслова під педагогічним мисленням розуміє разом із здатністю застосовувати теоретичні положення педагогіки, психології і методики до конкретних педагогічних ситуацій також і вміння «бачити» в конкретному явищі його загальну педагогічну суть.

Професійне мислення викладача, спрямоване на розв'язання педагогічних задач, є ієрархізованим ланцюгом розумових процесів, співвіднесених з цілями освітнього процесу, характеризується

своєрідністю структури, змістового (синтези спеціальних знань) і практично-дієвого (сукупність інтегральних інтелектуальних умінь) фондів, що володіють своєрідними якісними характеристиками (опосередкованість об'єктом праці, проблемність, конструктивність, конкретність та ін.). Цілісне представлення об'єкту своєї діяльності вимагає від учителя вміння бачити загалом — особливе, в цілому — одиничне. А для цього замало володіти тільки педагогічним «баченням» або ж уміти аналізувати педагогічні ситуації, тому виникла потреба виділити ознаки педагогічного мислення. Вдало у цьому напрямі працює С.Т. Каргін. Педагогічне мислення, з погляду науковця, це – спрямованість розумових процесів на відображення особливостей об'єкта діяльності вчителя шляхом проникнення в сутність педагогічних явищ і творчому розв'язанні професійно-педагогічних задач, які формулює для себе вчитель у результаті розв'язання педагогічної проблемної ситуації [3, с.51].

Отже, професійне мислення вчителя передбачає позитивну реконструкцію педагогічної проблемної ситуації. Саме у цьому полягає здатність і потреба вчителя аналізувати, узагальнювати і перетворювати педагогічні ситуації, ухвалювати рішення про вибір і застосування засобів педагогічної дії, відповідних цим ситуаціям, творчо створювати нові засоби педагогічної дії на учнях і у процесі освітнього процесу у цілому.

Список літератури

1. Абульханова-Славська К.А. Особистісні типи мислення // Когнітивна психологія: Матеріали фінсько-радянського симпозіуму. М., 1986. С. 154-172.
2. Ананьєв Б.Г. Вибрані психологічні праці: У 2 т. М.: Педагогіка, 1980. 288с.

3. Каргін С.Т. Сутність поняття «педагогічне мислення» // Реформа загальноосвітньої і професійної школи та підготовка педагогічних кадрів. Алма-Ата: КПП ім. Абая, 1986. С. 51-52.
4. Кашапов М.М. Особливості мислення викладача в процесі вирішення педагогічних проблемних ситуацій // Психолого-педагогічне забезпечення навчального процесу у вищій школі в умовах її перебудови. Л.; М., 1988. С. 149-155.
5. Кузьміна Н.В. Професіоналізм особистості викладача і майстра виробничого навчання. М.: Вища. шк., 1990. 119 с.
6. Кулюткин Ю.М., Сухобська Г.С. Індивідуальні відмінності в розумовій діяльності дорослих учнів. М., 1971. 111 с.
7. Мислення вчителя: особистісні механізми і понятійний апарат / За ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобської. М., 1990. 104 с.
8. Осипова Е.К. Структура педагогічного мислення вчителя // Питання психології. 1987. № 5. С. 95.
9. Реан А.А. Психологія педагогічної діяльності (Проблемний аналіз): навч. посіб. Іжевськ: Вид-во Удм. ун-ту, 1994. 83 с.